

**„SLUNCI VSTRÍCI!“ SPORTOVNÍ A TĚLOVÝCHOVNÁ TEMATIKA
V REVUE SALON 1922–1925**

MIROSLAV JEŘÁBEK

The topics, which still stand rather at the periphery of the interests of Czech historians, undoubtedly include exploration of the genesis of sports and physical activities in the Czech countries.

Key words: First Czechoslovak Republic, 1920st, revue salon

K tématům, jež doposud stojí spíše na okraji zájmu českých historiků, patří nesporně zkoumání počátků sportu a tělovýchovné činnosti v českých zemích. V přímé souvislosti s rozvojem evropské průmyslové civilizace a masovým přistěhovalectvím do evropských měst, jež můžeme pozorovat již od konce 18. století, je možné nejprve ve velkoměstech a později i v menších městech a ve venkovském prostředí pozorovat zřetelné proměny životního stylu obyvatel starého kontinentu. Tyto tendence zesílily zejména v souvislosti s rozmachem národních hnutí v Evropě a také s úsilím dělnického hnutí, zastoupeného především sociálními demokraciemi, o snížení pracovní doby v poslední čtvrtině 19. století.

Kolébku mnoha dodnes populárních sportů byla Velká Británie, odkud se na evropský kontinent šířilo ke konci 19. století nejen mnoho těchto nových sportovně-společenských činností, ale i etické zásady fair-play a gentlemanství. Je možné říci, že sportovní aktivity byly nejprve v celé Evropě výsadou vyšších a středních vrstev, kdežto masová tělovýchova přináležela k národním, církevním a dělnickým tělocvičným hnutím, jež se formovaly již od dvacátých let 19. století.

Ve svém příspěvku, jenž je koncipován jako malá sonda k těmto tématům, se chci zabývat odrazem sportovní a tělovýchovné činnosti ve společenských magazínech krátce po vzniku republikánského Československa. Jako určitý model jsem si vybral kulturní a společenskou revue *Salon*, jež náležela k nejlepším dobovým společenským časopisům, které vycházely v Československu ve dvacátých letech 20. století. Uvedený časopis, jenž v prvních ročnících vycházel v Brně, je dodnes živým dokladem tehdejšího uměleckého a zvláště architektonického i urbanistického rozmachu moravské metropole. Je proto vhodné alespoň nastínit kulturní kontext tohoto města v prvním desetiletí po vzniku Československé republiky.

* * *

Pro Brno dvacátých let 20. století, zvláště pro první polovinu tohoto desetiletí, je příznačná existence několika mimořádně zajímavých časopisů, které dosvědčují jeho značný kulturní vzestup po vzniku Československa. V českém i německém prostředí největšího moravského města tehdy působilo mnoho uměleckých sdružení, jež vydávala svá vlastní periodika.

Již v roce 1918 zde vyšel jediný ročník německého literárního časopisu **Der Mensch** (Člověk), který redigoval brněnský židovský obchodník Leo Reiss společně s pražským německým literátem Johannem Urzidilem. V časopise jsou zveřejněny i práce českých autorů Petra Bezruče, Otakara Březiny, Karla Čapka, Jiřího Karáska ze Lvovic, Jaroslava Vrchlického, Jiřího Mahena ad.¹

¹ VLAŠÍN, Š.–KOŽMÍN, Z.–HÁJKOVÁ, A.: *Literární život v Brně v letech 1918–1965*. In: *Brno v minulosti a dnes 1966*, s. 312.

Z německy hovořící kulturní vrstvy města je dále pozoruhodná existence časopisu **Die Wahrheit** (Pravda, 1919–1924), jenž za redakce publicistů a literátů Edmunda Rosenberga a Karla Wilhelma Fritsche vydávala místní *Kosmopolitní společnost*. Časopis dokládá humanistické cítění členů nadnárodně uvažujícího sdružení i přetrvávající orientaci ke stejně smýšlejícím osobnostem v blízké Vídni. Doslouhá také velmi silné pacifistické hnutí v Evropě ve dvacátých letech.²

Třetím zajímavým časopisem z německého prostředí je revue **Elite** (Elita), již řídil bankovní úředník a spisovatel Friedrich Soukup. Existence tohoto časopisu svědčí o pokusu vytvořit společenskou revue pro německy hovořící střední vrstvy města. Ekonomické zázemí a okruh odběratelů časopisu však patrně nebyl příliš široký, a tak v letech 1924–1925 vyšel pouze jediný ročník.³

Brněnští spisovatelé české národnosti – Lev Blatný, František Götz, Josef Chaloupka, Dalibor Chalupa, Čestmír Jeřábek a Bohumil Stejskal – vytvořili roku 1921 vlastní spolek pod názvem *Literární skupina*. Jejím orgánem se stal časopis **Host** (1921–1929). Tato revue si v průběhu celého 20. století udržela kontinuitu a do dnešních dnů patří k předním uměleckým časopisům vycházejícím v České republice. V počátcích periodika tu zveřejnilo své práce několik významných literátů a teoretiků umění – například Jiří Wolker, Vítězslav Nezval, Karel Teige, Konstantin Biebl a Zdeněk Kalista.

V roce 1924 se v Brně etablovala pobočka uměleckého sdružení *Devětsilu*, jež zde ve dvou ročnících publikovala mezinárodní revue **Pásmo** (1924–1926). Redakci nejprve tvořili Bedřich Václavek, Artuš Černík, Jaroslav Svrček a František Halas; úzce s ní spolupracovali Karel Teige, Jaroslav Seifert a Josef Šíma. K zahraničním příspěvovatelům časopisu náleželi architekti Theo van Doesburg a Walter Gropius, spisovatelé Phillipe Soupalt a Ilja Erenburg, výtvarní umělci Laszlo Moholy-Nagy, Hans Richter ad.

Progresivní trendy ve vytváření bytových interiérů v Evropě poloviny dvacátých let zaznamenává revue **Bytová kultura** (1924–25). Tvář časopisu formovali ponejvíce teoretik výtvarného umění a literát Bohumil Markalous – širší veřejnosti známý pod pseudonymem Jaromír John – a navrhovatel nábytku, ředitel Spojených UP závodů v Brně, Jan Vaněk. V redakci působili i evropsky uznávaní architekti Adolf Loos a Ernst Wiesner.⁴

* * *

Činorodé kulturní proudění v Brně po vzniku Československa dosvědčuje také existence společenské revue **Salon**, již od roku 1922 vydával redaktor Jan Hamáček.⁵ Časopis se poněkud odlišuje od řady čistě umělecky orientovaných periodik, které ve městě souběžně vycházely. Nově vydávaný měsíčník nesl v podtitulu označení „*Ilustrovaná revue pro společnost, sport, divadlo, film, módu a výtvarné umění*.“

Strukturu revue tvořily v úvodním ročníku reference ze společenského, kulturního a sportovního dění, informace z výtvarného života, kritiky divadelních a filmových premiér i zprávy

² JEŘÁBEK, M.: *Od rozpadu Rakouska-Uherska k Výstavě soudobé kultury. Duchovní klima města Brna dvacátých let 20. století*. In: 90 let Domu umění města Brna. Brno 2000, s. 75.

³ MAREČEK, Z.: *Elite zwischen Mensch und Spatz. Weltoffenheit und Heimatenge: Die deutschsprachige Kultur in Brünn 1918–1938*. In: Journal 1995/1996, s. 50.

⁴ GABRIELOVÁ, B.–MARČÁK, B.: *Kapitoly z dějin brněnských časopisů*. Brno 1999, s. 41–59; TÍŽ: *Výtvarné umění v meziválečných časopisech Brna*. In: Bulletin Moravské galerie č. 49/1993, s. 174–183; TÍŽ: *Avantgarda v bytové (a bytové) kultuře*. In: Bulletin Moravské galerie č. 53/1997, s. 115–118; TÍŽ: *Brněnské kulturní časopisy v širších souvislostech*. In: Kulturní periodika na Moravě. XXIV. mikulovské sympóziium. Mikulov–Brno 1997, s. 41–45. MARČÁK, B.: *Dotyk s evropskou literární a výtvarnou avantgardou*. In: Brno mezi městy střední Evropy. Brno 1979, s. 75–80.

o nově vydávaných knihách a časopisech. Ráz časopisu dotvářely příspěvky o módě, tanci a společenském chování. Spektrum témat, které se v periodiku objevily, bylo značně široké.

První ročník Salonu řídil Jan Hamáček ve spolupráci s výtvarníkem Ondřejem Sekorou a studentem práv Josefem Mrázkem. Sekora byl v Brně zaměstnaný v redakci Lidových novin. Na vytváření podoby Salonu se v pozici odpovědného redaktora podílel po celý úvodní ročník časopisu. Mnoha karikaturami ze sportovního, uměleckého i politického prostředí nesporně přispíval k oživení výtvarné části měsíčníku. K redakčnímu kruhu časopisu dále patřili uznávaní brněnští literáti a výtvarníci – členové uměleckých sdružení *Literární skupina*, *Moravské kolo spisovatelů*, *Devětsil*, *Klub výtvarných umělců Aleš* a *Skupina výtvarných umělců* – jejichž tvorbu časopis často představoval.⁶ Mezi spolupracovníky redakce náležely i některé osobnosti z nově vzniklé Masarykovy univerzity (historik umění Eugen Dostál) a z dalších vědeckých a uměleckých institucí (například hudební skladatel Leoš Janáček nebo etnograf František Pospíšil).

Na stránkách časopisu nalézáme od jeho počátků řadu tematických celků, z nichž si alespoň některé vyžadují bližší charakteristiku. Dominantní postavení v periodiku zaujímá výtvarné umění. Salon začal vycházet v roce, kdy byla v Brně založena *Skupina výtvarných umělců*. Ta se oddělila od tradičněji zaměřeného *Klubu výtvarných umělců Aleš*, jenž vznikl roku 1919. Časopis představoval tvorbu umělců obou spolků.

Důležitou součástí výtvarného pojetí Salonu byla jeho grafická úprava, řešená v intencích dobových reprezentativních časopisů. V prvních sešitech převažuje rámování stránek dvoulinkou včetně používání secesního ornamentu v inzertních rubrikách. V dalších ročnících se rámování omezuje pouze na fotografie, aby se podtrhl jejich informativní význam. Jednotlivá čísla jsou chápána jako celek, v němž se obálka, nadpisy, texty, fotografie a ilustrace vzájemně doplňují.

Významný typ typografického řešení časopisu představují obálky. V prvních dvou ročnících je vytvářeli především František Podešva, Eduard Milén a Josef Šíma. Později se na titulním listu objevují reprodukce uměleckých prací, které rovněž doprovázejí studie a články o všech oblastech výtvarného umění.⁷ K autorům, jejichž díla byla v prvních ročnících na obálkách reprodukována, patřili zejména Max Švabinský, Helena Bochořáková-Dittrichová, Jaroslav Provazník a Václav Mach. Vizualní rovinu časopisu dotvářely fotografie uznávaných pražských ateliérů *Drtikol* a *Langhans* a brněnských *Rafael*, *Petrůj*, *Lehký*, *de Sandalo* a *Camillo*. Zveřejněné fotografie mají význam nejen pro poznání dobové umělecké a řemeslné úrovně oboru, ale i pro svou faktografickou hodnotu.

* * *

Pro úvodní ročníky Salonu byla typická tematika hledání základů naší státnosti, především historických a kulturních tradic českého národa. Redakce zveřejňovala i rozsáhlé charakteristiky opor nově vzniklé republiky – zejména armády a Sokola, ale i katolického Orla.⁸

Při četbě úvodních čísel je možné zřetelně pozorovat dobovou rivalitu a názorové pnutí mezi významnými českými duchovními a tělovýchovnými organizacemi - *Sokolem* a *Českoslo-*

⁵ GABRIELOVÁ, B.–MARČÁK, B.: *Brněnská léta Salonu*. In: Kapitoly z dějin brněnských časopisů. Brno 1999, s. 75–84. Rovněž JEŘÁBEK, M.: *První léta brněnské kulturní revue Salon (1922–1925)*. In: Časopis Matice moravské, č. 2/2001, s. 453–478.

⁶ Salon se programově nehlásil k žádnému z těchto uměleckých skupin.

⁷ GABRIELOVÁ, B.–MARČÁK, B.: *Brněnská léta Salonu*. In: Kapitoly z dějin brněnských časopisů, Brno 1999, s. 79–80.

⁸ JEŘÁBEK, M.: *První léta brněnské kulturní revue Salon (1922–1925)*. In: Časopis Matice moravské, č. 2/2001, s. 456.

venským orlem. Druhému, „sokolskému“, sešitu dominuje text *Ze slavnostního almanachu k 60. výročí založení Sokola*, jenž byl doplněný fotografiemi zakladatelů brněnské organizace MUDr. Jana Helceleta, prvního předsedy Dr. Ctibora Helceleta a dalších činovníků.⁹ Zajímavou skutečností je, že obálka sokolského čísla byla pojata v poetickém duchu – kresbou básníka, již v Berlíně roku 1922 vytvořil avantgardní umělec Emil Artur Longen.

Následuje článek *K otevření stadionu Sokola Brno I.* – opět s bohatou fotografickou dokumentací této události. Nalézáme tu zajímavou úvahu o poměrech v Sokole čtyři léta od vzniku republiky. Podle jejího autora byl dovršením politické svobody splněn národně – buditelský úkol hnutí. V textu je vyzdvížen lví podíl Sokolů na vytvoření Československé republiky – už jen z toho důvodu, že Sokolové údajně tvořili téměř tři čtvrtiny příslušníků legií.

Autor úvahy však pojal své zamyšlení v kritickém duchu. Poukazoval především na určitou ideovou zkosnatělost sokolského hnutí. Svůj postoj projevil například následujícími slovy: „*Není možno nejtít dál, nepromyslit a nekritizovat dnešní směry práce v Sokolstvu.*“¹⁰ Poslání sokolských jednot v novém státě spatřoval hlavně v mravní a duchovní kultivaci vlastní obce a širšího okolí. V textu apeloval i na nutnost oproštění se od německých vlivů za účelem důsledného počestění Sokola, a to v kroji, názvosloví i ideové náplni hnutí.¹¹

Čteme-li toto pojednání, všimneme si, že jeho autor si přece jen chtěl sokolské čtenáře naklonit. Velmi pozitivními a poetickými slovy proto glosoval tělocvičná vystoupení, jež doprovázela otevření stadionu na Kounicově ulici: „*Byly to krásné tři neděle, jimiž bylo oslaveno otevření stadionu. A vskutku symbolickými byla prostná cvičení dorostenek. Ve velkém čtverci na žlutém písku cvičiště tančila spousta mladých veselých dorostenek v modrých chitonech se zelenými věnečky v rukou. Tváře jim zářily, nahé nohy a ruce se pohybovaly svítivě v nazlátlém letním vzduchu, bílé a rudé stužky vlály po větru. Vše bylo tak mladé a slunečné a mně se chvílemi zdálo, že tam dole pode mnou ta dívčí mládež tančí tanec díky – činění neznámému bohu, který je dobrý a laskavý.*“¹²

Sokolské číslo co do rozsahu a myšlenkové náplně překonává následující „orelský“ sešit, jenž byl uveden fotografií busty msgr. dr. Jana Šrámka, předsedy lidové strany (autorem sochař František Fabiánek). Emotivního pojetí tu nabývá zvláště programový článek *Československý orel*.¹³ Jeho autor se zabýval historií Československého orla, jeho úlohou v nově vzniklé republice i postavením ve světovém katolickém tělocvičném hnutí. Pozoruhodné jsou zejména pasáže, ve kterých píše o vztazích Orla a Sokola. Vyslovil tu názor, že českou politiku a kulturu ovládl po konzervativní staročeské éře svobodomyšlný směr, který se stupňoval v otevřený boj proti katolické církvi. Uvedl, že tento vývoj našeho národního života zasáhl i Sokol – „*přední organizaci pro pěstování národní fyzické i morální kultury*“.

Perzekuce vlastních členů, kteří chodili do kostela a konali náboženské povinnosti, se podle autora této úvahy stala příčinou vzniku křesťansko-sociálních tělocvičných odborů. Jejich označení *Orel* vzniklo podle vzoru slovinských křesťanských tělocvičných jednot, které takto pojmenoval dr. Janes Krek, duchovní vůdce Slovinců v 19. století.¹⁴ Název *Orel* pak přenesl do českých zemí spisovatel Karel Dostál-Lutinov.

O ideových zdrojích uvedené tělovýchovně-sociální organizace dále přemýšlel historik msgr. dr. Jan Sedlák ve stati *Náboženská, národní a sociální idea Orelstva*. Text nabývá přímo

⁹ *Ze slavnostního almanachu k 60. výročí založení Sokola*. Salon 1922/1923, č. 2, nestr.

¹⁰ DUBSKÝ: *K otevření stadionu Sokola Brno I.* Salon 1922/1923, č. 2, nestr.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ -mp-: *Československý orel*. Salon 1922/1923, č. 3, nestr.

¹⁴ Tamtéž.

obraného rázu – nejen pojetí Orla, ale i celé historie české katolické církve. Jeho autor například napsal, že v soudobé společnosti je možné pozorovat snahy, které vedou k jejímu ateistickému zaměření. V bojovném duchu proto vyslovil názor, aby se orelské hnutí stalo jakýmsi středověkým rytířským řádem, který by bránil hodnoty křesťanské civilizace. Podobně se vyjádřil i k postavení katolické církve v rámci českých dějin. Hlásil se zejména k odkazu misionářů Cyrila a Metoděje, o nichž napsal, že teprve jejich působením se náš národ stal katolickým i kulturním.

Nesporně zajímavé, ale i prorocké, byly Sedlákovy úvahy, které se týkaly vývoje tehdejší společnosti. Autor textu zvláště varoval před komunistickým nebezpečím, které dle jeho názoru začínalo ohrožovat celou Evropu. V těchto souvislostech napsal, že evropská společnost je postavena na dvou základních pilířích, kterými jsou křesťanská rodina a soukromý majetek. Ten považoval za vzpruhu lidské činnosti, jenž má i své hranice. Upozorňoval proto, že komunisté chtějí soukromý majetek odstranit, čímž chtějí celou společnost rozvrátit.

Sedlák se domníval, že brzy vypukne otevřený boj mezi svatým křížem a bolševickou hvězdou. Oreleské hnutí proto vyzýval k ostráživosti a zvýšené aktivitě, jež byly podle jeho mínění nezbytné k vítězství křesťanské myšlenky.¹⁵

Srovnávací charakter mělo další pojednání *Orel a ostatní naše spolky tělocvičné*. František X. Novák tu porovnával orelskou organizaci se Sokoly a s Federací dělnických tělovýchovných jednot. Zdůrazňoval, že oreleské hnutí se nezaměřuje pouze na tělocvičnou stránku svého působení, ale jde mu především o pěstování charakteru a sebevědomí svých členů. Zajímavou skutečností je, že se autor úvahy hlásil zejména k tělesné a morální výchově antických Řeků a Angličanů moderní doby: „Žádný jiný moderní národ nevytvořil si tak přesně a přísně ideál mužnosti a charakteru jako mocný národ anglický. Čím bylo starému Řecku slovo „kalokagathia“, je Angličanu slovo gentleman, gentlemanlike.“¹⁶

František Novák současně čtenářům vysvětloval, že pěstování jednotlivých sportů prozrazuje sílu a ukázněnost charakteru. Dle jeho mínění například lidé, kteří hrají tenis, mohou s úspěchem řídit důležitý obchodní podnik, což však nesvedou ti, kteří se věnují fotbalu nebo boxu.

I v tomto textu jasně rozpoznáváme dobové napětí mezi Sokolem, eventuálně dělnickými tělovýchovnými jednotami a Orlem. V pojednání nacházíme například následující formulace: „Stojíme s těmito ostatními spolky vlastně v zásadním boji. (...) Spolek, jehož členové téměř systematicky zákeřně a zbaběle, za noci a tmy přepadají nepohodlné jim Orly, kdy nic netušíce nebo v nepatrné menšině se ubírají cestou, spolek takový nevychovává charakterů, nejde za uměním duší. Spolek takový nese na svém čele znamení svého úpadku, svého konečného rozvratu.“¹⁷

* * *

Proměny životního stylu české a slovenské společnosti, jež patří současně k zajímavým tématům v časopise, dosvědčují úvahy o rozvíjejícím se motorismu, aviatice a dokonce i mořeplavbě v kontextu budování státu. Bohuslav Kilian otevřel tuto tematickou část zprávou o novém českém automobilu, který roku 1922 zkonstruoval a uvedl na trh ing. Břetislav Novotný (auto se později vyrábělo pod označením „Zetka“ v brněnské Zbrojovce). Redakce rovněž informovala o ustanovení *Československého automobilového klubu pro Moravu a Slezsko* v Brně (4. 2. 1923) a *Moravského aeroklubu* (bez udání data). Automobilovému klubu předsedal průmyslník Tomáš Baťa; ve výboru byli zastoupeni vysocí státní úředníci, příslušníci vojska, podniká-

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ NOVÁK, F.: *Orel a ostatní naše spolky tělocvičné*, tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

telé, lékaři a žurnalisté. V činnosti Moravského aeroklubu se ve velké míře angažovali důstojníci armády.¹⁸

V čistě sportovních rubrikách Salonu nalézáme bohatý faktografický materiál z jezdeckých dostihů, tenisových turnajů, fotbalových zápasů, lyžařských přeborů či z atletického poháru. Zvláštní pozornost věnoval časopis tenisu, jenž se stal typickým sportem vyšších a středních vrstev společnosti. Především v jarních měsících a na počátku léta se odehrávalo mnoho zajímavých turnajů, o čemž svědčí zpravodajství v časopise: „*Měsíc červen jest pro lawn-tennis nejbohatším na události jak u nás, tak v cizině. (...) Jsme v plném proudu saisony, a pozorovatel neví, kam dříve svůj zájem obrátiti.*“¹⁹

Dozvídáme se tak i o česko-německém soupeření na tenisových kurtech Brna, které jako by odráželo tehdejší dvojjazyčný ráz města: „*Událostí moravskou bylo utkání českého „Brněnského Lawn-Tennis-Cerclu“ s německým „Lawn Tennis-Klub Brünn“ v sobotu 17. června a v neděli 18. června. Bylo to vlastně měření sil českého a německého tenisu na Moravě. Zápas, kterému přihlíželo vybrané obecnstvo z obou táborů, přerušen byl v neděli odpoledne asi na dvě hodiny deštěm, po něm však na vlhké půdě v boji pokračováno. Z české strany postaveni byli pp. Dosedla, Skřivánek, Dvořák, dr. Rudiš, Neubauer, dr. Hubáček, dr. Krajtl, Skřivánek ml., pí Völkerová a pí Dvořáková; z německé pp. Rohrer, Gottlieb, Gomperz, Ernst, Kafka, dr. Wehovski, F. Kuhn, P. Kuhn a do čtyřher pp. Redlich a Procházka, dámy sl. Schnürerová a pí Rohrerová. Pro zmíněnou nepohodu nemohly se všechny hry programu sehrát a zápas ukončen za stavu 13:10 bodům, 28:22 setům a 226:224 gamům ve prospěch Němců. Skoro stejný počet gamů ukazuje na tuhost zápasů, které také skutečně udržovaly publikum ve stálém napětí, a to nejvíce v těch matchích, kde vystupovali p. Skřivánek st. a p. Rohrer. Dámskou část obecnstva ovšem nejvíce zajímaly dvouhry dam, kde pí Völkerová sklízela obvyklé úspěchy a také na pí Dvořákové pozorovati bylo zlepšení formy.*“²⁰

Redaktoři a spolupracovníci časopisu si ale všímali i pozitivních aspektů při pěstování sportu u široké veřejnosti. Například autor článku *Lawn-tenisová sezona* vyzýval čtenáře k provozování tenisu. Upozorňoval, že tenis je sport velice vděčný: „*Může jej hrát hoch i děvče, muž i žena až do pozdních let, kdy druhé sporty již se musí odložit.*“²¹ Dovolával se i slov legendárního amerického tenisty Billa Tildena, který řekl: „*Umíte-li lawn-tennis, máte kapitál, který vám bude platiti dividendu po celý váš věk.*“²²

Časopis propagoval i cyklistiku, o níž soudil, že byla ve svých počátcích oblíbeným a elegantním sportem, ale později se neprávem stala jenom praktickým a levným dopravním prostředkem. Redakce proto vyzdvihovala zdravotní hledisko cyklistiky, neboť zastávala názor, že tento sport lze výborně využít k posílení svalů a nervů. Doporučovala především spojit výlet na kole s přemístěním se vlakem, neboť tímto způsobem je možné dosáhnout vzdálenějších cílů, nežli je okolí našeho bydliště. Článek byl ukončen snad až přehnaně patetickými slovy: „*Chcete-li opravdu užítí léta, chcete-li viděti nejkrásnější krajiny, poznati nejlákavější místečka ke koupání, rybolovu, fotografování nebo pouhému odpočinku, chcete-li si zhojiti nervy a nabrati svěžesti na celou zimu, výborně spátí, zvýšiti chuť k jídlu a při tom zbaviti se přebytečného tuku – chcete-li zkrátka věděti, jak je svět doopravdy hezký a radostný, kupte si kolo!*“²³

¹⁸ -sa: Československý automobilový klub pro Moravu a Slezsko v Brně. Salon 1922/1923, č. 7–8, nestr. III. řádná valná hromada Moravského aeroklubu, tamtéž.

¹⁹ F. D.: Lawn-Tennis. Salon 1922/1923, č. 3, nestr.

²⁰ Tamtéž.

²¹ *Lawn-Tenisová sezona*. Salon 1922/1923, č. 1, nestr.

²² Tamtéž.

²³ L. G.: *Cyklistika*. Salon 1922/1923, č. 9, nestr.

Vitální duch časopisu dosvědčuje i fotoreportáž ze zasněžených Beskyd. Píše se tu o pohádkově bílé kráse těchto hor, kde „některé scenérie tak fantastické, panensky čisté a nesmírně půvabné uvidí jen vyvolenci vysoko na horách“. K textu jsou přiloženy fotografie z okolí Pusteven, které vytvořil brněnský sochař Karel Racek. Záběry jsou velmi působivé. Některé sněhem obalené smrky natolik provokovaly fantazii autora textu, až je přirovnával ke dvěma dámám z období rokoka. „*Snad komtesa s gardedámou*“, napsal. V reportáži vysoce ocenil námahu fotografa, jenž v hlubokém sněhu odvedl výbornou práci. Současně vybízel čtenáře k návštěvě těchto partií Beskyd: „...vysledkem je památka na šťastné chvíle ve sněhu vysoko v horách zažitě. Nepodiváte se letos v zimě také na Radhošť?“²⁴

Nový měsíčník – po několika měsících vycházení – pochopitelně neunikl pozornosti již zavedených časopisů (například *Pozor*, *Budoucnost*, *Čas*). V jejich hodnoceních nalézáme ocenění vydavatele revue Jana Hamáčka. Recenzent *Pozoru* napsal, že měl „heroickou odvahu“, Salon přirovnával k francouzské *Illustration*, anglické *Graphic* nebo německé revue *Sport im Bild*. Posuzovatelé však projevovali jisté obavy o další osud časopisu, neboť apelovali na brněnskou českou veřejnost a zámožnější kruhy na Moravě, aby věnovaly pěkně vypravenému listu trochu porozumění...²⁵

* * *

Po vydání úvodního ročníku Salonu, jenž byl výrazně orientovaný k dění v Brně, potažmo na Moravě, došlo k dalšímu zlepšení kvality časopisu. Od druhého ročníku vydával měsíčník brněnský advokát Bohuslav Kilian (strýc Bohumila Hrabala) společně s akademickým malířem Františkem Podešvou. Pod vedením těchto přátel dosáhl Salon úroveň celostátní kulturní revue.²⁶ Dochází k rozšíření působnosti časopisu: v červenci 1923 byla zřízena filiální redakce v Praze (vedením pověřen bývalý kabaretiér Červené sedmy a publicista Rudolf Jílovský), v srpnu 1923 i v Bratislavě (vedoucím A. L. Nehasil).²⁷

V úvodu druhého ročníku zveřejnila redakce (autorem textu byl s velkou pravděpodobností Bohuslav Kilian) své programové prohlášení, které je současně i vyjádřením estetického cítění: „*Do života moderního člověka vnesla soudobá kultura prvky dříve neznámé. Ne jen krásná literatura a umění, ne jen hudba a divadlo, ale i sport, film a pokroky moderní techniky poutají jeho zájem, objevují se nové krásy a člověk nového ducha stává se Kolumbem v neznámých mořích života. Lidský mozek již dnes nemůže obsáhnouti všechny objevy vědy, lidské srdce je však dosti veliké, aby pojalo v sebe celou nesmírnost života. Encyklopedii vědění ať píší jiní, my chceme být encyklopedií krásy. Encyklopedii každé krásy, krásy vytvořené umělcem, krásy přírodní, krásy života.*“²⁸

Redakční kruh svá předsevzetí dodržel, časopis byl po obsahové i grafické stránce opět nadprůměrně zajímavý. Salon získal díky pevně zavedeným rubrikám vyhraněný tvar, což se pozitivně projevilo ve vyváženosti příspěvků z různých oblastí aktivit lidského života. Objevují se i tematicky zaměřená čísla – *lázeňské* (obsáhlé reportáže z lázní Luhačovic, Poděbrad, Piešťan, Tatranské Lomnice, Karlových Varů, Mariánských lázní, Františkových lázní) a *slovenské* (kul-

²⁴ R. B.: *Zimní pohádka*. Salon 1922/1923, č. 6, nestr.

²⁵ *Posudky různých listů o Salonu*. Salon 1922/1923, č. 7–8, nestr.

²⁶ JEŘÁBEK, M.: *První léta brněnské kulturní revue Salon*. In: *Časopis Matice moravské*, č. 2/2001, s. 465.

²⁷ Redakce na počátku druhého ročníku uvedla, že po zlevnění ročního předplatného na 50 Kč byla přímo zaplavena novými objednávkami ze všech míst republiky. Překvapující byl pro ni náhlý příliv abonentů z Čech, zvláště z Prahy. K tomu srov.: *Naším čtenářům*. Salon 1923/1924, č.3, nestr.

²⁸ Provolání redakce v úvodním čísle druhého ročníku Salonu (1923/1924), nestr.

turně-historické studie o uměleckých pamětihodnostech, přírodních krásách a formách lidové kultury slovenského národa).

I ve druhém ročníku nebyla v revue opominuta sokolská tematika. Salon podrobně referoval o sletu Sokolské župy dolnorakouské v Brně. Brněnští sokolové se roku 1924 rozhodli podpořit své české kolegy z Vídně, jimž na svém stadionu umožnili uspořádat velkolepé vystoupení. V měsíčníku se dočteme, že česká vídeňská menšina byla v Brně nadšeně uvítána. „*Podobného podniku nevidělo město od památného sletu v roce 1914*“, čteme v časopise.²⁹

V Salonu nacházíme také elegantní fotoreportáž z mezinárodního lawn-tenisového turnaje v Piešťanech, jehož vítězem se stal známý šampion Karel Koželuh. Zajímavé informace můžeme najít v referátu ze zemského zápasu v tenise Čechy – Morava: „*České mužstvo, v jehož čele byli mistři Rodzianko a Koželuh, bylo předem vyhlášováno za vítěze, ale překvapující hra německých moravských hráčů (Rohrer, Gottlieb, pí. Redlichová) změnila situaci v neprospěch Čech. Utkání skončilo výsledkem 9:9 v bodech, pouze nepatrný rozdíl v setech 22:18 rozhodl ve prospěch Čech.*“³⁰

V žurnále opět nechybí ani příspěvky, ve kterých pozorujeme dobový kult zdraví, pohybu a síly. Za příklad může sloužit článek o nově zbudovaných říčních lázních „Riviéra“ na řece Svratce v Brně-Pisárkách. Společenský areál s tanečním sálem, kavárnou, restaurací, tenisovými dvorci a přirozeně s koupáním v řece je zde hodnocen jako zmenšenina skutečných, ohromných lázní, kde se návštěvníci, „při vstupu ovanuti prachem městským“, osvěží tělesně i duševně.³¹

Zajímavý je i příspěvek *Vodní turistika ve skládacích člunech*. Spolupracovník redakce tu podal zprávu „o vodní túře“ členů Českého veslařského klubu v Brně na řece Moravě z Uherského Hradiště do Rohatce. Autor textu uvedl, že se jednalo o první takový podnik na Moravě. Tento sport doporučoval všem, zejména kvůli uklidňujícímu a zdraví zpevňujícímu pohybu v příjemném prostředí i pro estetické požitky během plavby na řece.³²

V obdobně vitálním duchu jsou vedeny i jiné příspěvky se sportovní tematikou. K zajímavým námětům patří úvahy o zdravotním významu zimních sportů a vzrůstající oblíbenosti lyžování u nás. Pozoruhodné jsou zvláště pojednání *Počátky lyžování v Čechách a Sport na lyžích* (s podtitulem „Několik pokynů, zvláště začátečníkům“): „*Pátrání po prostředku k prodloužení života, po zázračném Elixíru, zaměstnávalo bezvýsledně tisíce mozků. A jeden takový den, jeden takový večer přivede vás k poznání, jak blízko leží vlastně toto tajemství. Přinese Vám tolik vnitřního uspokojení a radosti, že si sami přiznáte, oč tyto chvíle prodloužily vám život a co nové síly načerpali jste k dalšímu boji s tisíci nepříjemnostmi denní šedi. Stanete se opravdu jinými lidmi a budete patřit provždy k těm, kteří správně pokládají lyžování za nejkrásnější sport vůbec. A přeji vám k tomu dokonalé přízně nebes. Dobrého sněhu a jasného slunce! Skol!*“, píše autor článku Miloslav Kutina.³³

Jako velmi pozoruhodnou můžeme hodnotit i napínavou reportáž z Velké pardubické steeple-chase. Vedle postřehů o atmosféře dostihů nám tento článek přináší cenné informace o sociálních a mentálních posunech v myšlení československé společnosti. V textu se uvádí, že předválečné úroveň dostihů bylo dosaženo hlavně díky velké účasti bývalé šlechty, která: „*(...) po tři léta ignorovala naše republikánské dostihy, až teprve letos přišli, bavili se a bylo patrné, že naše československé dostihy je skutečně překvapily svou vyspělostí a zaujaly. Měl jsem jakýsi mi-*

²⁹ fa.: *Slet sokolské župy dolnorakouské v Brně*. Salon 1923/1924, č. 3, s. 3–4.

³⁰ *Zemský zápas v tenise Čechy-Morava*. Salon 1923/1924, č. 5, s. 20. Fotoreportáž z Mezinárodního lawn-tenisového turnaje v Piešťanech viz Salon 1923/1924, č. 4, s. 9.

³¹ -ef.: *Říční lázně „Riviera“ v Brně*. Salon 1923/1924, č. 3, s. 25–26.

³² MRÁČEK, J.: *Vodní turistika ve skládacích člunech*. Salon 1923/1924., č. 1, s. 32.

³³ KUTINA, M.: *Sport na lyžích*. Salon 1923/1924, č. 7, nestr.

lý dojem, že ono heslo „nesrostli a nesrostou“ je přece jen pesimistické a proto napsal jsem only velezrádné věty, ačkoliv nejsem ani zpátečník, ani reakcionář ani monarchista. Měl jsem dojem zadostiučinění demokracii, když viděl jsem v kladrubské jždě na Endoru v sedle mladého Nostitze a na Mariole Šternberka“, píše autor reportáže K. Krpata.³⁴

Sportovní tematiku v Salonu rozšiřoval také publicista a technik ing. Robert (Berty) Ženatý. Do časopisu přispíval rozsáhlými reportážemi z prostředí americké společnosti. Jednalo se o články *Americké továrny a tělesná výchova, Ze života amerických dětí, Football na amerických vysokých školách* apod.³⁵ Ženatý se na pozvání firmy Baťa vrátil z USA do Československa, aby tu rozvinul publicistickou činnost zaměřenou na životní styl a průmyslovou výrobu ve Spojených státech amerických. Ve Zlíně rovněž ovlivňoval výstavbu menších typizovaných rodinných domků pro zaměstnance Baťova koncernu. V měsíčníku je zaznamenán i rozmach motoristického sportu. Tento jev můžeme pozorovat například ve fotoreportáži ze známých automobilových a motocyklových závodů v okolí Prahy Zbraslav-Jíloviště.

Salon získal ve druhém ročníku velmi elegantní ráz, což se projevilo i v pozitivním hodnocení časopisu některými denními listy. Recenzenti poukazovali na skutečnost, že brněnský měsíčník značně předstihuje jiné naše společenské časopisy, zvláště *Světozor* a *Český svět*. Zdůrazňovali rovněž, že vzorem vydavatelů se staly přední zahraniční žurnály.

Pro ilustraci je možné uvést některé posudky: „*Salon*“ *stal se dnes nejbohatěji vypravenou ilustrovanou revuí u nás vůbec a rovná se importovaným zahraničním listům a předčí je svým obsahem literárním. „Salon“ neměl by scházet v žádné rodině českého inteligenta.*“ (Moravská orlice). „*Salon*“, *vydáváný dr. B. Kilianom je ak po stránce pečlivěj grafickej úpravy, tak aj po stránce vnútorného bohatého obsahu revuí skutočne veľmi cennou, reprezentujúc veľmi šťastlivo a dobre kultúrny, umelecký aj spoločenský život nielen u nás, ale aj za hranicami.*“ (Slovenská politika z 22. 8. 1923).³⁶

Uvedená hodnocení naznačují, že časopis dosáhl v prostředí československé žurnalistiky a v uměleckých kruzích solidní prestiže. Bohuslavu Kilianovi se podařilo v krátké době vytvořit renomovanou revue s vynikající grafickou úpravou a s širokým tematickým zaměřením.

* * *

Ve třetím ročníku měsíčníku více vynikají fotografie, které se stávají důležitou součástí výtvarné podoby časopisu. Oproti úvodním ročníkům, pro které bylo typické zařazování velkého počtu fotoreportáží, nás nyní zaujmou spíše fotografické portréty významných uměleckých osobností. V časopise tak byli zvětšeni například herci Olga Scheinpflugová, Jaroslav Vojta, Václav Vydra, Zdeněk Štěpánek a Rudolf Deyl, hudební skladatel Leoš Janáček a spisovatel a novinář Rudolf Těsnohlídek. Tyto portréty vytvořily respektované ateliéry Drtikol, Vaněk, de Sandalo či Petrůj.

Můžeme proto říci, že Salon podstatně přispěl k většímu uplatnění fotografie ve výtvarném řešení tehdejších náročnějších časopisů.³⁷ Význam měsíčníku spočívá i v jeho komplexní typografické úpravě, kterou patrně nejvíce ovlivňoval architekt Václav Roštlapil.³⁸

³⁴ KRATA, K.: *Velká pardubická steeplechase*. Salon 1923/1924, č. 6, s. 15.

³⁵ ŽENATÝ, B.: *Fordova továrna na automobily*. Salon 1923/1924, č. 3, s. 8–10; Týž: *Americké továrny a tělesná výchova*. Salon 1923/1924, č. 6, s. 22; Týž: *Ze života amerických dětí*. Salon 1922/1923, č. 10, nestr.

³⁶ *Hlasy denního tisku o Salonu*. Salon 1923/1924, č.3, nestr. *Další úsudky denního tisku o Salonu*. Salon 1923/1924, č. 4, nestr.

³⁷ GABRIELOVÁ, B.–MARČÁK, B.: *Brněnské kulturní časopisy v širších souvislostech*. In: Kulturní periodika na Moravě. XXIV. Mikulovské sympóziium. Mikulov-Brno 1997, s. 44.

³⁸ GABRIELOVÁ, B.–MARČÁK, B.: *Brněnská léta Salonu*. In: Kapitoly z dějin brněnských časopisů. Brno 1999, s. 82.

V tomto ročníku Salonu i v ročnících následujících je již sportovní a tělovýchovná tematika výrazně na ústupu. Zmínit je proto třeba obsáhlejší reportáž ze vzpomínkového sletu brněnského Sokolstva k desátému výročí brněnského sletu, jenž byl v červenci 1914 předčasně ukončen vypuknutím první světové války.³⁹

Tento příspěvek je zaměřen k prvním třem ročníkům velmi zajímavé brněnské revue.⁴⁰ Přesto ještě upozorňuji na pozoruhodnou obálku druhého čísla čtvrtého ročníku Salonu, jemuž vévodí velká fotografie mladé ženy v dynamickém rozletu na rozkvetlé louce. Pod fotografií nalézáme její popisku s textem „Slunci vstříc!“. Uvedená obálka názorně dosvědčuje kult mládí, sportu, elánu a dynamiky, který je možné pozorovat v prvních letech existence mladé Československé republiky. Tyto společenské a estetické trendy můžeme v Brně spatřit například v podobě soch atletů, jež jsou výraznou součástí exteriéru budovy Polikliniky (původně Zemské nemocenské pokladny) na Zahradníkově ulici. Plastiky startujících sprinterů, jež jsou umístěny na rozmezí ulic Zahradníkovy a Nerudovy, vytvořil akademický sochař Václav Mach roku 1924.

V revue Salon – podobně jako v některých dalších českých společenských magazínech dvacátých let – je nesporně zajímavé sledovat i dobovou uměleckou tvorbu se sportovní tematikou. V Salonu je zastoupena například zveřejněnými litografiemi Františka Podešvy z prostředí jezdeckých dostihů. Jedná se o souborné téma, jež svědčí o dobových změnách životního stylu a současně patří k příslovečným „bílým místům“ na poli historického a umělecko-historického výzkumu. Bylo by proto jistě vhodné, aby se čeští historikové i kunsthistorikové tomuto tématu v blízké budoucnosti komplexně věnovali.

³⁹ Vzpomínkový slet se uskutečnil dne 29. června 1924.

⁴⁰ Od roku 1925, t.j. od čtvrtého ročníku, se hlavní redakce postupně formovala v Praze.

Summary

“GOING TOWARDS THE SUN!”

Topics of sports and physical education in the 1922–1925 Salon Revue

The City of Brno in the nineteen twenties was characterised by the existence of a number of extraordinarily interesting magazines that testify to the considerable cultural boom in the Moravian metropolis following the formation of Czechoslovakia. Evidence of the vigorous cultural life in Brno is also provided by the existence of the social revue *Salon*, published initially by editor Jan Hamáček in co-operation with artist Ondřej Sekora. In its first years, this monthly bore the subtitle “*an illustrated revue for society, sport, the theatre, film, fashion and art*”. From its second year, the magazine was taken over by the lawyer Bohuslav Kilian, uncle of Bohumil Hrabal, and painter František Podešva. Together they contributed to the more progressive outlook of the revue and its national focus. The magazine was characterised by its elegant typography and photographs from the distinguished Prague and Brno studios Langhans, Drtikol, de Sandalo and Rafael.

Interesting topics covered by the revue included sport and physical education. *Salon* is a magazine whose pages give us a vivid opportunity of observing the changes in lifestyle accompanying technological developments. The magazine features accounts of developments in motoring, aviation and even seafaring in the context of state-building. Its editors also followed the ideological development and tension between the two largest physical education organisations – Sokol and Československý Orel. Its sports section contains references to horse racing, tennis tournaments, football matches, skiing championships and athletics cups. The magazine devoted particular attention to tennis, which had become a favourite sport of society’s middle classes. *Salon*, however, also promoted the health aspects of the cultivation of sport. The cult of youth, vigour and sport in the first years of the Czechoslovak Republic can also be seen in the magazine. These social and aesthetic trends are recorded in the magazine in the form of a number of photographs and sculptures. The artwork of the times on sporting themes is a subject to which historians and art historians could certainly devote more systematic attention.